

Broedvogels van Landgoed Slangenburg in 2018

Joost van Bruggen

Sovon-rapport 2018/60

Broedvogels van Landgoed Slangenburg in 2018

Joost van Bruggen

Sovon-rapport 2018/60
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon 2018

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer

Wijze van citeren: van Bruggen J. 2018. Broedvogels van Landgoed Slangenburg in 2018. Sovon-rapport 2018/60. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Gebiedsbeschrijving	4
3. Werkwijze en omstandigheden in 2018	5
3.1. Veldwerk	5
3.2. Interpretatie	5
3.3. Weersomstandigheden	5
3.4. Foutenmarges	6
4. Resultaten.....	7
4.1. Soorten en aantallen.....	8
4.2. Vergelijking met voorgaande jaren	8
4.3. Beheertypen en kwaliteitsbepalende SNL-soorten	10
4.4. Soortbesprekingen.....	12
5. Evaluatie.....	15
Literatuur	16
Bijlage 1. Soortkaarten kartering 2018.....	17

Samenvatting

In het voorjaar van 2018 is het SBB object de Slangenburg nabij Doetinchem geïnventariseerd op broedvogels. In zijn totaliteit is het landgoed 600 hectares groot, waarvan 414 hectare werden geïnventariseerd. Er werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart-juni en in totaal is 61,9 uur besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 6,7 minuten per hectare.

Er zijn 67 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan 59 zijn gekarteerd. Niet-gekarteerde soorten zijn Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink. Er zijn zeven Rode Lijst-soorten vastgesteld. Vergeleken met eerdere karteringen zijn soorten van struweel en jongere bosfases in aantal afgenomen. Soorten van ouder bos zijn in het algemeen toegenomen of waren stabiel. Meest opmerkelijk is de vestiging van de Middelste Bonte Specht, die het binnen een periode van twaalf jaar schopte tot op één na meest algemene specht in het gebied.

Landgoed Slangenburg, 16 april 2018 (Joost van Bruggen).

1. Inleiding

In het kader van de SNL monitoring-protocollen inventariseert Staatsbosbeheer in opdracht van de provincie de broedvogels in haar objecten in een 6 jarige cyclus, deze gegevens worden onder andere gebruikt voor de evaluatie van het beheer. In het voorjaar van 2018 is om die reden het SBB-object de Slangenburg nabij Doetinchem geïnventariseerd op broedvogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland voerde de inventarisatie uit voor Staatsbosbeheer. Het veldwerk werd uitgevoerd door Joost van Bruggen. Contactpersonen bij Staatsbosbeheer waren Adriënné Lemaire (boswachter ecologie) en Jaap Rouwenhorst (co)ördinator monitoring). Een concept van dit rapport werd doorgelezen door hen en Roy Slaterus, waarvoor dank.

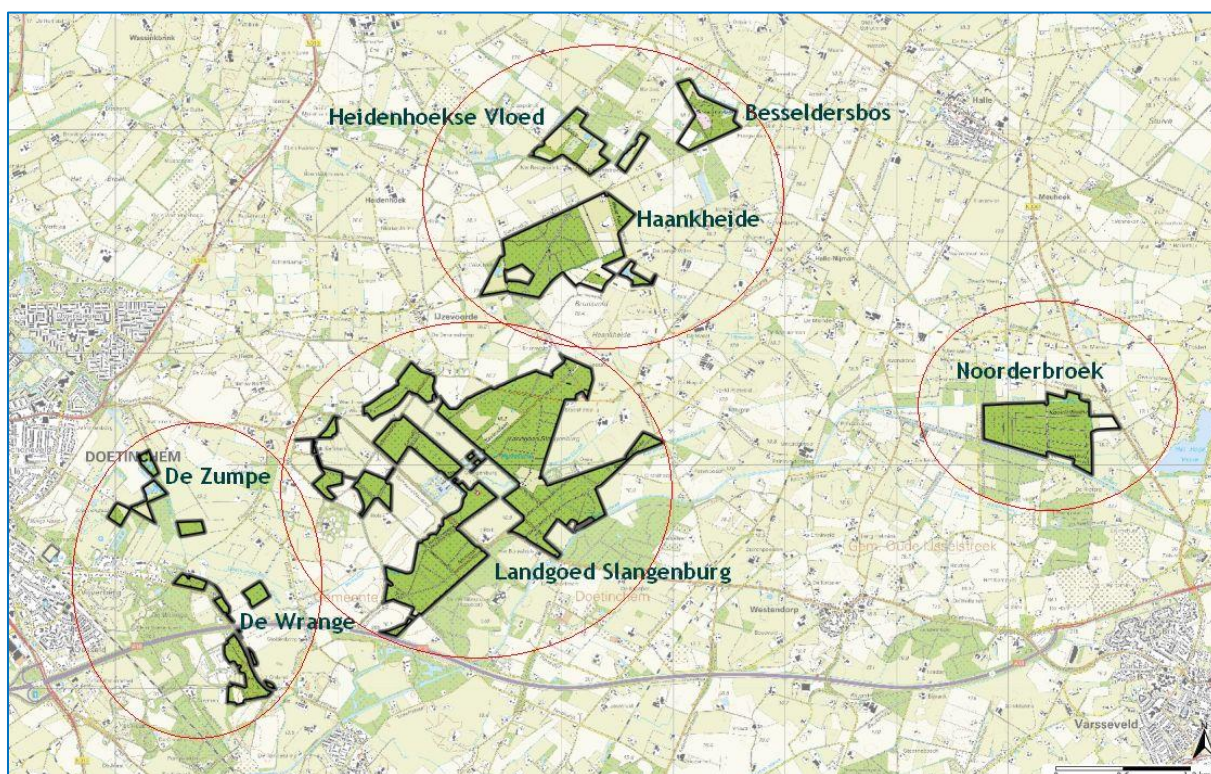

Kasteel Slangenburg (Mary Kuiper).

2. Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied is gelegen in de gemeente Doetinchem in Gelderland. Het bestaat voornamelijk uit oud loofbos en jonger naald- en broekbos, smalle paden en statige brede lanen. Het meest in het oog springend is echter de waterburcht Kasteel Slangenburgh uit 1612 en de anderhalve kilometer lange oprijlaan. Het kasteel en omringende gracht vielen buiten het inventarisatiegebied. In zijn totaliteit is het landgoed 600 hectares groot, waarvan 414 hectare geïnventariseerd werden. Het is grofweg te verdelen in vier clusters die wat verder van elkaar gelegen zijn, zie figuur 1. Door de ligging is hierbij sprake van grote biotoopverschillen. Van vochtig grasland naar nat en jong populieren/wilgenbos naar oud hoogopgaand loofbos en dennenbos met aangrenzende heide.

Het lanenstelsel van Landgoed Slangenburgh is uniek voor Nederland en Europa, vanwege de schaal en authenticiteit. Aan weerszijden van de anderhalve kilometer oprijlaan liggen twee vijvers. Op drie van de vier hoeken hiervan staat een inmiddels 300 jaar oude rode beuk. De aanleg van het landgoed is een gigantische onderneming geweest. De zandige, kale vochtige heidevlakten en moerassige broekbossen werden omgevormd tot een landgoed met daarin een geometrisch patroon in de vorm van een dubbel trapezium. Omdat het gebied verdroogde heeft Staatsbosbeheer een vernattingsproject uitgevoerd om dit (deels) weer te herstellen. In de periode 2002 tot en met 2005 zijn hydrologische maatregelen getroffen. Zo is het waterpeil opgezet en het effect daarvan is nu terug te zien in de ontwikkelingen in het gebied. Verder zijn de natuurlijke lopen van beken hersteld en is van een aantal weilanden de bovenste grondlaag afgevoerd. Met name dicht bij de beek is de vernatting het grootst. (Van Hemel-Gommer *et al* 1998). Het gevolg van de vernatting is tevens dat oude eiken en beuken, die vaak op een wal langs de beek staan, nu dood gaan of dood zijn. De zomerwaterstanden zakken op dit moment echter nog wat te ver uit voor biotooptypen zoals Dotterbloemhooiland of Elzenbroekbos (med. A. Lemaire, SBB). De lanen bestaan onder andere uit eeuwenoude beuken en er bevindt zich een uniek oeroud haagbeukenbos, een bostype dat zelden in Nederland te zien is (www.staatbosbeheer.nl & www.heerlijkheid-slangenburgh.nl).

Figuur 1: De ligging van de telgebieden is globaal in te delen in 4 clusters.

3. Werkwijze en omstandigheden in 2018

Bij het verzamelen van broedvogelgegevens in terreinen van Staatsbosbeheer zijn de volgende aspecten van belang:

- verspreiding en aantal territoria van de broedvogelsoorten
- aantalsontwikkeling van de broedvogelsoorten
- relatie tussen het beheer en broedvogels

3.1. Veldwerk

In grote lijnen is de uitgebreide territoriumkartering toegepast, zoals beschreven in Vergeer *et al.* 2016. Bij de kartering lag de nadruk op de soorten van de SNL-lijst, plus aanvullende soorten van BMP-B. Er werden vijf inventarisatieronden uitgevoerd in de periode maart-juni (tabel 1). In totaal is 61,9 uur besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 6,7 minuten per hectare. De meeste veldbezoeken begonnen rond zonsopgang en werden doorgaans voor het middaguur afgerond. De af te leggen route (altijd te voet) werd bij elk bezoek op een andere plek gestart, rekening houdend met het type terrein en eventuele zomervogels die terug zouden kunnen zijn uit Afrika, om zodoende overal de trefkans zo groot mogelijk te houden. Territoria werden voornamelijk vastgesteld aan de hand van zingende of baltsende vogels. In geval van lokaal zeldzame soorten en soorten met grote, overlappende territoria of leefgebieden, werd geprobeerd een zo hoog mogelijke (nest-indicatieve) broedcode te verzamelen en de nestplaats zo nauwkeurig mogelijk te lokaliseren. Dit om te voorkomen dat niet-broedvogels werden meegeteld en om over- of ondertelling van moeilijk karteerbare soorten te voorkomen. Tijdens de inventarisatie lag de focus op het verzamelen van uitsluitende waarnemingen, d.w.z. waarnemingen van tegelijkertijd zingende of baltsende individuen.

Tabel 1. Tijdsinvestering in Slangenburg in 2018.

Datum	Begin	Eind	Datum	Begin	Eind
15-mrt	09:27	09:47	8-mei	11:19	12:38
24-mrt	06:15	12:56	9-mei	04:58	10:49
25-mrt	07:28	11:56	22-mei	04:38	10:52
25-mrt	12:18	13:45	23-mei	04:32	11:21
16-apr	05:59	12:59	11-jun	05:34	11:18
20-apr	06:11	12:19	14-jun	04:55	10:43
8-mei	05:23	10:50			

3.2. Interpretatie

In het veld werden de waarnemingen, voorzien van de juiste broedcode, ingevoerd via een tablet. De waarnemingen zijn in het autoclusterprogramma van Sovon geïnterpreteerd conform de criteria zoals beschreven in Vergeer *et al.* 2016. Voordelen van dit programma zijn dat alle veldwaarnemingen digitaal beschikbaar zijn en dat de interpretatie transparant en reproduceerbaar is. De ligging van elke waarneming en de uiteindelijke territoria kunnen vervolgens eenvoudig worden weergegeven in een GIS-bestand. De verspreidingskaarten die in Bijlagen 1 zijn opgenomen, zijn gemaakt met behulp van het GIS-programma Arc-GIS.

3.3. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt later op de dag ook af bij hoge temperaturen. Daarom wordt hier een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2018 gegeven aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode maart-juni, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2010).

Maand	Temp. °C	Norm	Zon-uren	Norm	Neerslag (mm)	Norm
Maart	4,7	6,2	132	125	60	68
April	12,2	9,2	181	178	74	44
Mei	16,4	13,1	290	213	47	61
Juni	17,5	15,6	213	201	29	68

Op **3 januari** en woedde een **zware storm** over België, Nederland, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Landelijk werd code oranje afgegeven door het KNMI, in Gelderland code geel. Op meer dan 200 locaties was sprake van schade door de storm in Gelderland. In de nacht van dinsdag 2 op woensdag 3 januari werden windstoten met snelheden boven de honderd kilometer per uur gemeten. In Gelderland werd er eentje gemeten met een snelheid van 122 kilometer per uur.

Twee weken later was het weer raak, op **18 januari**, met een zeer zware storm en viel in de top 10 van zwaarste stormen ooit gemeten in Nederland. Landelijk werd code rood afgegeven. Bomen die al verzwakt waren door de storm van 3 januari vielen nu alsnog om. De storm bereikte windsnelheden van boven de 140 km/u en veroorzaakte in de Achterhoek alleen al voor 2 miljoen Euro aan schade.

De "schade" in de Nederlandse bossen na deze stormen was enorm. Alleen al op de Sallandse Heuvelrug, Overijssel zou het gaan om 3000 kuub stormhout (www.staatsbosbeheer.nl) De gekarteerde gebieden vormden hierop geen uitzondering, overal werden grote aantallen omgewaaide of zwaar beschadigde bomen waargenomen.

Na een wederom zachte winter (vijfde op rij) was **maart** 2018 met een gemiddelde temperatuur van 4,7 °C kouder dan normaal. De maand begon met twee ijsdagen, een voorzetting van een koude februari. De temperatuur zakte in Groningen tot -9,6°C. In de loop van de maand liep de temperatuur langzaam op, met een koude periode tussen 17-20 maart, de rest van de dagen verliep met temperaturen rond het langjarige gemiddelde. Maart was qua neerslag en aantal zonuren gemiddeld, de meeste neerslag viel in Zeeland (meest op 11 maart), de minste in het noorden en zuidoosten van het land.

April was zeer zacht, zeer nat met een normale hoeveelheid zon. Met 12,2 °C komt april 2018 op de derde plaats van zachte aprilmaanden sinds 1901. De eerste week verliep normaal, daarna liepen de temperaturen snel op naar 20°C op 7 april en de eerste zomerse dag (temperatuur +25°C) werd op 19 april genoteerd. De warme periode eindigde op 22 april met hevige onweersbuien en de rest van maand verliep wisselvallig met regelmatig regen. De meeste neerslag viel in het westen en noorden, het zuidoosten van Nederland bleef het droogst.

Mei was recordwarm, zeer zonnig en landelijk aan de droge kant. Mei 2018 was de warmste meimaand sinds minimaal 300 jaar. De maand begon koel, maar onder invloed van hogedrukgebieden werd het al snel warm en dat bleef, met een kleine dip rond het midden van de maand, zo. Vanaf 28 mei kwam de temperatuur plaatselijk boven de 30°C en werd de eerste tropische dag van het jaar gemeten. Vooral de eerste week was het zonnig, daarna was er een afwisseling van zonnige en bewolkte dagen. De weinige neerslag viel verspreid over de maand in (onweers-)buien.

Juni 2018 was zeer warm en zeer droog, met een gemiddeld aantal zonuren. Het weer in ons land werd het overgrote deel van de maand bepaald door hogedrukgebieden, met slechts enkele dagen met een lagedrukgebied. in onze omgeving. Slechts kleine verstoringen wisten het land te bereiken. Op 7 juni werden er in het oosten van het land tropische temperaturen bereikt, het midden van de maand kende door wat meer bewolking met iets lagere temperaturen, maar aan het eind van de maand was het weer zomers. Juni 2018 eindigde in de top 10 van droogste junimaanden, de meeste neerslag viel tijdens buien op 1, 21 en 22 juni in het noordoosten van het land. Daar was het ook het natst, in Vlissingen viel bijvoorbeeld slechts 1mm.

3.4. Foutenmarges

Eerdere grootschalige karteringen van Landgoed Slangenburg vonden plaats in 1994 (Vogel, 1994) en 2006 (Deuzeman 2007). In totaal overlapt het inventarisatiegebied van 2018 met 288,9 hectare met wat er in 1994 en 2006 geteld is. Bij de vergelijkingen tussen deze drie jaren is daarom enkel gekeken naar wat er in alle jaren overeenkomstig gekarteerd is. Alle gebieden zijn goed toegankelijk gebleken, dankzij

de vele paden die door de terreinen lopen. En het veldwerk is enkel onder gunstige weersomstandigheden uitgevoerd. Uiteraard is er tijdens elk bezoek gelet op de aanwezigheid van roofvogelhorsten maar van echt gerichte zoekacties kon, gegeven de omstandigheden van de opdracht, helaas geen sprake zijn.

De Zumpe, 23 mei 2018

De Zumpe, 11 juni 2018

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

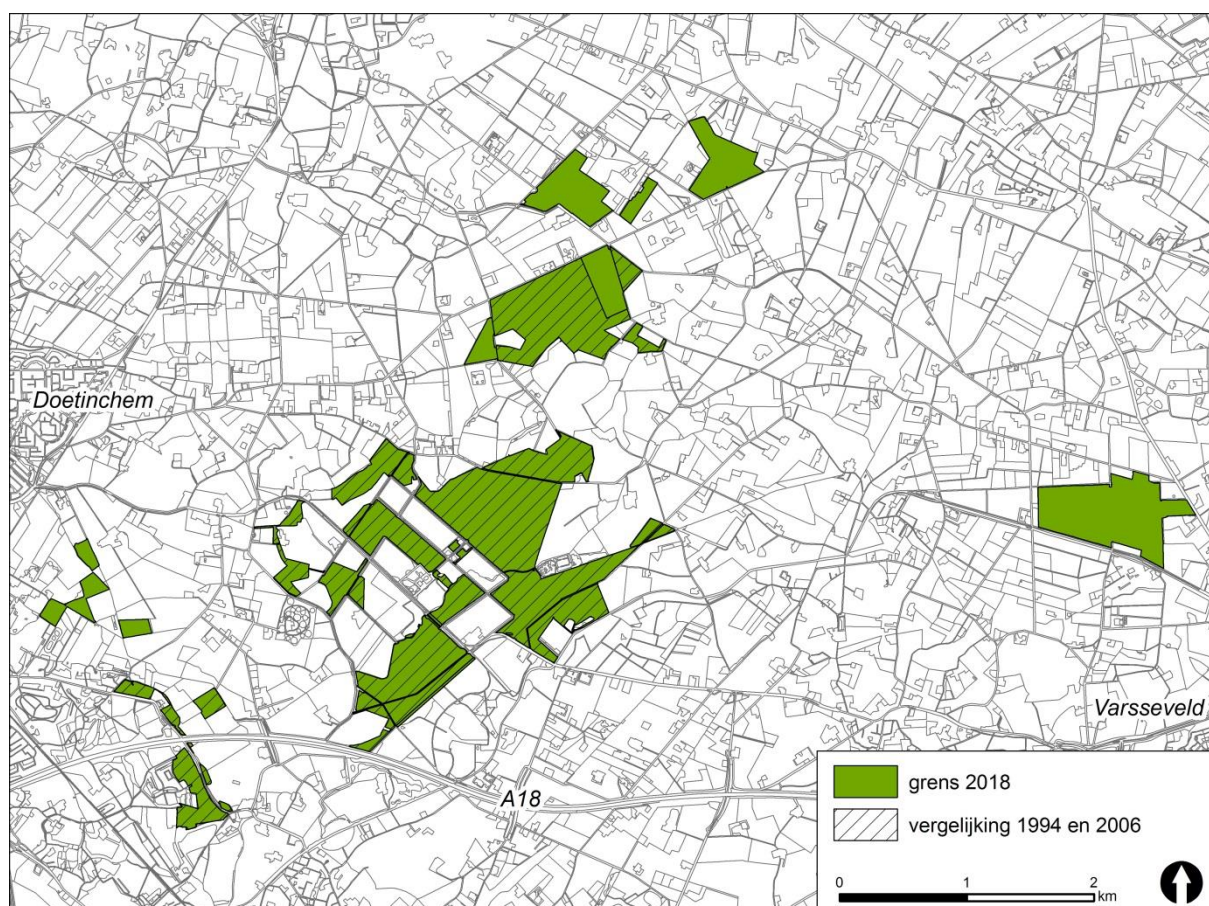
In totaal zijn 67 soorten broedvogels vastgesteld in het onderzoeksgebied, waarvan 59 zijn gekarteerd (tabel 3). Niet-gekarteerde soorten zijn Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink. Er zijn zeven Rode Lijst-soorten (Van Kleunen *et al.* 2017) vastgesteld.

Tabel 3. Aantallen en dichtheden van broedvogels op Landgoed Slangenburg in 2018. RL=Rode Lijst-status, KW=kwetsbaar, GE=gevoelig.

Soort	N	N/100ha	RL	Soort	N	N/100ha	RL
Grauwe Gans	3	0.7		Glanskop	23	5.6	
Nijlgans	1	0.2		Matkop	2	0.5	GE
Mandarijneend	1	0.2		Boomleeuwerik	3	0.7	
Krakeend	2	0.5		Staartmees	5	1.2	
Wilde Eend	5	1.2		Fluiter	3	0.7	
Soepeend	1	0.2		Kleine Karekiet	1	0.2	
Fazant	2	0.5		Bosrietzanger	1	0.2	
Dodaars	1	0.2		Spotvogel	1	0.2	GE
Havik	3	0.7		Zwartkop	250	60.3	
Buizerd	6	1.4		Tuinfluiter	14	3.4	
Waterhoen	1	0.2		Grasmus	3	0.7	
Meerkoet	8	1.9		Vuurgoudhaan	9	2.2	
Kievit	3	0.7		Goudhaan	35	8.4	
Holenduif	9	2.2		Boomklever	52	12.5	
Houtduif	54	13.0		Boomkruiper	99	23.9	
Zomertortel	2	0.5	KW	Spreeuw	47	11.3	
Turkse Tortel	1	0.2		Kramsvogel	1	0.2	GE
Koekoek	4	1.0	KW	Zanglijster	73	17.6	
Bosuil	1	0.2		Grote Lijster	14	3.4	KW
Middelste Bonte Specht	16	3.9		Grauwe Vliegenvanger	13	3.1	GE
Kleine Bonte Specht	4	1.0		Bonte Vliegenvanger	12	2.9	
Grote Bonte Specht	68	16.4		Gekraagde Roodstaart	11	2.7	
Zwarte Specht	5	1.2		Heggenmus	4	1.0	
Groene Specht	13	3.1		Boompieper	25	6.0	
Wielewaal	2	0.5	KW	Appelvink	29	7.0	
Gaai	33	8.0		Goudvink	16	3.9	
Kauw	11	2.7		Groenling	5	1.2	
Zwarte Kraai	14	3.4		Putter	3	0.7	
Zwarte Mees	17	4.1	GE	Geelgors	6	1.5	
Kuifmees	15	3.6					

4.2. Vergelijking met voorgaande jaren

In 1994 (566 ha) en 2006 (495 ha) is hier ook geïnventariseerd. Zij het dat elk in elk afzonderlijk jaar een andere begrenzing werd aangehouden. Figuur 3 toont welk deel van onderzoeksgebied in welke jaren is onderzocht. De aantallen territoria van alle drie de jaren zijn weergegeven in tabel 4. Het meest in het oog springen de volgende veranderingen:

Figuur 3. Gedeelte van het gebied dat zowel in 1994, 2006 alsook in 2018 is gekarteerd.

1. De aantallen van onder andere Havik, Zwarte Specht, Boompieper, Goudhaan, Kuifmees, Gaai, Zwarte Kraai en Appelvink op Slangenburg zijn ten opzichte van 1994 en/of 2006 min of meer gelijk gebleven.
2. Soorten die zich graag ophouden in struweel zoals Tuinfluiter, Fazant, Staartmees (11-19-4) en Geelgors (12-6-3) zijn op Slangenburg duidelijk afgenomen. De laatste drie nemen landelijk ook af.
3. Bosvogels die landelijk in aantal achteruitgaan zoals Sperwer, Grauwe Vliegenvanger, Glanskop, Matkop (18-15-2), Zwarte Mees en Wielewaal laten in de gekarteerde gebieden een vergelijkbaar beeld zien.
4. Bosvogels als Grote Bonte Specht, Middelste Bonte Specht, Zwarte Specht, Groene Specht en Zwartkop zijn toegenomen. Voor de Spechten geldt dat het ouder worden (dikker en/of aftakelend) van de bomen een rol speelt.
5. De Zomertortel was in 2018 met twee territoria vertegenwoordigd. In 2006 werden geen territoria vastgesteld.
6. Mandarijneend en Middelste Bonte Specht waren nieuwkomers in het gebied.
7. Bij zeven soorten komen de aantallen van 2018 sterk overeen met die van 1994, maar zijn opvallend lager dan in 2006. Dit betreft: Wilde Eend, Koekoek, Kleine Bonte Specht, Zwartkop, Goudhaan, Boomklever en Goudvink.
8. Verdwenen/niet meer vastgesteld: helaas zijn van Wespandief, Sperwer en Boomvalk geen territoria meer vastgesteld. Hetzelfde geldt voor de IJsvogel en de Kruisbek. Houtsnip is waarschijnlijk wel een broedvogel maar er zijn, in lijn met het SNL-protocol, geen avond- en nachtrondes uitgevoerd.

Tabel 4. Vergelijking aantallen in Slangenburg tijdens de karteringen in 1994, 2006 en 2018. -= niet geteld.

Soort	1994	2006	2018	Soort	1994	2006	2018
Nijlgans	0	1	0	Zanglijster	-	-	59
Mandarijneend	0	0	1	Grote Lijster	7	13	10
Krakeend	0	0	1	Spotvogel	0	0	1
Wilde Eend	2	7	2	Grasmus	0	2	1
Wespendief	1	2	0	Tuinfluit	64	42	6
Havik	1	2	2	Zwartkop	166	135	168
Sperwer	4	6	0	Fluiter	2	1	3
Buizerd	7	9	4	Tjiftjaf	121	-	-
Torenvalk	1	0	0	Goudhaan	27	-	30
Boomvalk	1	1	0	Vuurgoudhaan	11	19	8
Fazant	8	11	2	Grauwe Vliegenvanger	33	25	11
Waterhoen	0	1	0	Bonte Vliegenvanger	1	7	10
Meerkoet	1	6	3	Staartmees	11	19	4
Kievit	0	0	1	Glanskop	37	22	19
Houtsnip	5	2	0	Matkop	18	15	2
Holenduif	19	23	8	Kuifmees	-	10	13
Houtduif	-	-	47	Zwarte Mees	-	32	15
Turkse Tortel	0	0	1	Boomklever	38	61	38
Zomertortel	5	0	0	Boomkruiper	47	60	80
Koekoek	1	4	1	Wielewaal	8	1	0
Bosuil	12	7	1	Gaai	29	18	22
Ransuil	4	1	-	Ekster	2	0	0
IJsvogel	0	2	0	Kauw	92	31	11
Groene Specht	6	6	8	Zwarte Kraai	22	15	13
Zwarte Specht	3	3	4	Spreeuw	-	72	39
Grote Bonte Specht	38	47	53	Ringmus	-	2	0
Middelste Bonte Specht	0	0	15	Groenling	-	10	2
Kleine Bonte Specht	5	9	4	Putter	0	1	2
Boomleeuwerik	0	0	1	Sijs	1	0	0
Boompieper	6	12	10	Kneu	0	1	0
Witte Kwikstaart	0	2	0	Kruisbek	4	3	0
Heggenmus	30	-	4	Goudvink	14	19	14
Nachtegaal	1	0	0	Appelvink	11	25	24
Gekraagde Roodstaart	1	9	7	Geelgors	12	6	3
Kramsvogel	0	0	1				

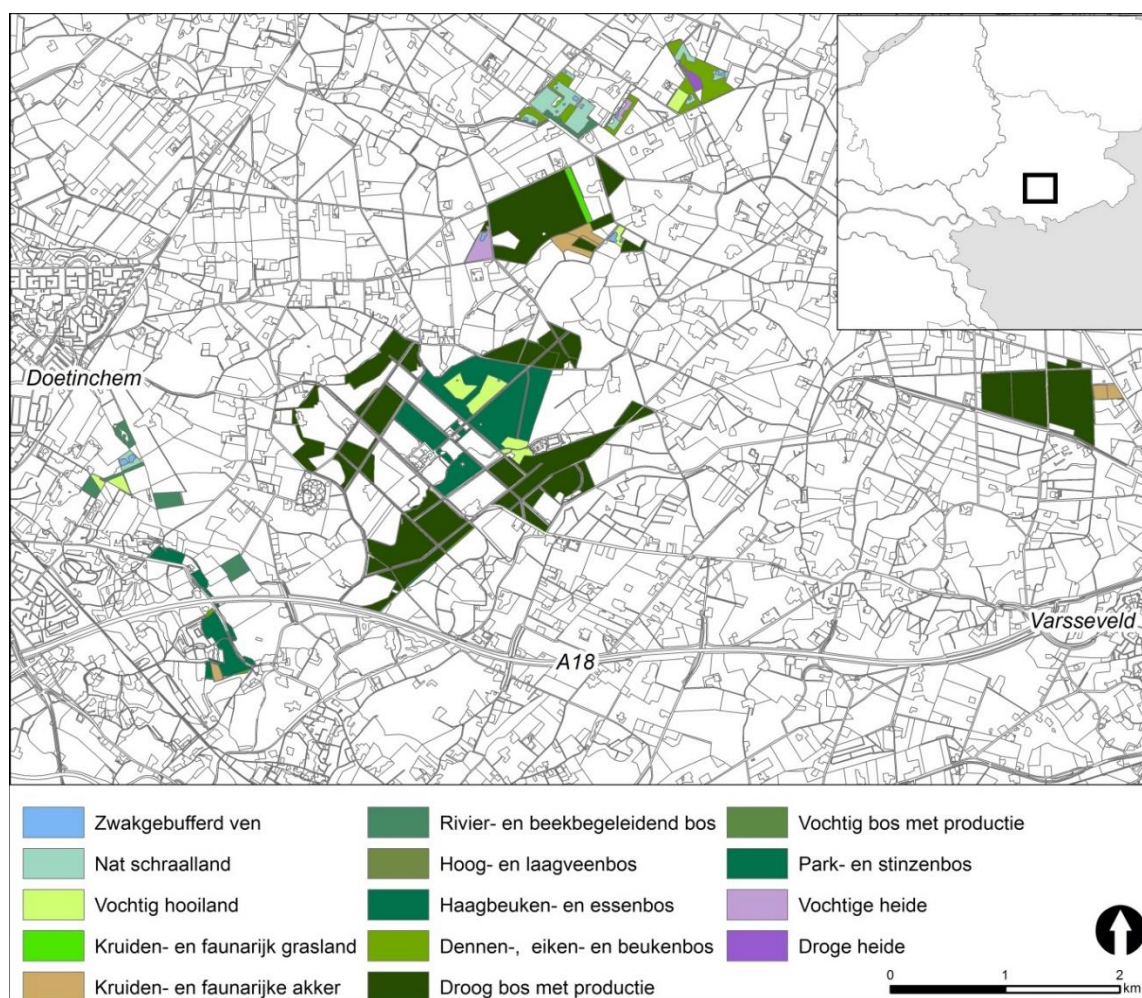
4.3 Beheertypen en kwaliteitsbepalende SNL-soorten

Binnen de begrenzingen van het te karteren gebied liggen 7 SNL- beheertypen waarbij vogels behoren tot de kwaliteitsbepalende soorten, zie tabel 5. Bij 2 beheertypen (Haagbeuken en Essensbos & Droog bos met productie is sprake van een grote oppervlakte. Bij het beheertype Dennen, Eiken- en Beukenbos is de omvang al beperkt tot minder dan 20 ha. De rest is nog kleiner of bijzonder klein van omvang te noemen. Desalniettemin werden zelfs hierin 9 kwaliteitsbepalende soorten vastgesteld.

Tabel 5. SNL-beheertypen met kwalificerende broedvogelsoorten in Gaasterland. In vet de soorten die in het betreffende beheertype zijn aangetroffen.

Nr	SNL-pakket	Meetsoorten
N06.04	vochtige heide	Wulp, Veldleeuwerik, Graspieper, Paapje, Roodborsttapuit, Sprinkhaanzanger, Grauwe Klauwier, Geelgors
N07.01	droge heide	Korhoen, Wulp, Draaihals, Boomleeuwerik, Veldleeuwerik, Roodborsttapuit, Tapuit, Grauwe Klauwier, Klapekster, Geelgors
N10.01	nat schraalland	Kwartelkoning, Kempshaan, Watersnip, Grutto, Tureluur, Gele Kwikstaart
N10.02	vochtig hooiland	Kwartelkoning, Kempshaan, Watersnip, Grutto, Tureluur, Gele Kwikstaart

Nr	SNL-pakket	Meetsoorten
N12.05	kruiden- en faunarijke akker	Grauwe Kiekendief, Patrijs, Kwartel, Kwartelkoning, Veldleeuwerik, Graspieper, Gele Kwikstaart, Geelgors , Ortolaan, Grauwe Gors
N14.01	rivier/beekegeleidend bos	Kwak, Kleine Bonte Specht, Nachtegaal, Blauwborst, Wielewaal , Appelvink
N14.02	hoog- en laagveenbos	Grote Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Nachtegaal, Blauwborst, Gekraagde Roodstaart, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Boomkruiper , Wielewaal
N14.03	haagbeuken- en essenbos	Groene Specht, Zwarte Specht, Middelste Bonte Specht , Kleine Bonte Specht, Boomleeuwerik, Nachtegaal, Fluiter, Boomklever , Wielewaal, Appelvink
N15.02	dennen- eiken- en beukenbos	Wespendief, Groene Specht , Zwarte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Boomleeuwerik, Fluiter, Vuurgoudhaan, Boomklever, Wielewaal , Raaf, Keep, Sijs, Appelvink, Geelgors
N16.01	droog bos met productie	Wespendief, Groene Specht, Zwarte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht , Boomleeuwerik, Fluiter, Vuurgoudhaan, Boomklever , Wielewaal , Raaf, Keep, Sijs, Appelvink, Geelgors
N16.02	vochtig bos met productie	Groene Specht, Zwarte Specht, Grote Bonte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Nachtegaal, Blauwborst, Fluiter, Vuurgoudhaan, Matkop, Boomklever, Boomkruiper, Wielewaal , Keep, Sijs, Appelvink
N17.03	park- en stinzenbos	Groene Specht, Zwarte Specht, Grote Bonte Specht, Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht , Nachtegaal, Gekraagde Roodstaart, Fluiter, Boomklever, Wielewaal, Appelvink

Figuur 3. Beheertypen in het onderzoeksgebied. Bron: Staatsbosbeheer.

4.4. Soortbesprekingen

Van de Rode Lijst-soorten en een aantal andere regionaal interessante soorten wordt hier aanvullende informatie gegeven. Aantallen territoria uit Landgoed Slangenburg uit 1994 en 2006 zijn afkomstig uit de inventarisatierapporten genoemd onder 3.4. In deze soortbesprekingen worden de soorten en territoria besproken zoals deze in 2018 zijn vastgesteld. Omdat er ook andere delen geteld zijn in 2018 t.ov. 1994 en 2006 is er een verschil met tabel 4.

Havik (3)

De Havik heeft sterke voorkeur om te broeden in oude (hoge) naaldbomen, liefst sparren. Dat blijkt ook uit de verspreiding van de soort in het onderzoeksgebied. Alle drie de territoria liggen in bosvakken met dergelijke bomen. Met drie territoria is de soort duidelijk aanwezig. In een douglas-perceel in de directe omgeving van het kasteel werd een nest gevonden, dat ook veilig gesteld was door een boommarkering tegen kap, en werden meermaals vogels luidroepend vastgesteld. In een naalddhoutperceel op de Heidenhoekse Vloed werd op meerdere ochtenden uit dezelfde hoek het gekikker gehoord van een baltsende Havik. Tenslotte werden soortgelijke waarnemingen gedaan in Noorderbroek. Naar nesten werd in de betreffende bosvakken wel gezocht, maar deze zijn niet gevonden. De aanwezigheid van diverse geplukte Houtduiven in de omgeving van de baltslocaties in de naalddhoutpercelen wijst er wel op dat er gedurende het gehele broedseizoen Haviken aanwezig waren.

Holenduif (9)

Een soort die op behoorlijke afstand al goed te horen is en daarmee nauwelijks te missen. Als hollenbroeder maakt de Holenduif veelal gebruik van oude Groene Spechten- en Zwarte Spechtenholen en anderzins natuurlijke holtes in bomen. De verspreiding concentreert zich duidelijk op het landgoed zelf waar in de oude bosprecelen en de vele beukenlanen genoeg broedgelegenheid aanwezig is. Op de akkers in de directe omgeving kan voedsel gevonden worden. In vergelijking met de inventarisaties van 1994 en 2006 is de soort echter wel achteruit gegaan. Een reden daarvoor kan de aanwezigheid zijn van een populatie Boommarters. Of deze ook zijn toegenomen in het gebied is niet bekend. Landelijk neemt deze soort wel toe sinds de jaren '70 – '80 (www.zoogdiervereniging.nl).

Zomertortel (2 Rode Lijst: Kwetsbaar)

Een van de meest besproken broedvogels in ons land. Een soort waar het erg slecht mee gaat en waarvan, gezien de landelijke trend, verwacht kan worden dat deze op termijn zal uitsterven in ons land. In het Besseldersbos (1) en de Heidenhoekse Vloed (1) werden toch nog territoria van deze zeldzame duivensoort vastgesteld, terwijl de soort op de Slangenburg ontbrak. In 2006 werd de soort niet aangetroffen.

Middelste Bonte Specht (16)

Een nieuwkomer op het landgoed en naar verwachting een blijvertje. Niet geheel verrassend werden diverse territoria vastgesteld van de *Mibo*, zoals de specht onder vogelaars ook wel genoemd wordt. Daar waar oude eiken staan, liefst met dood horizontaal hout, werd de soort stevast aangetroffen. De soort is in maart amper te missen op het landgoed. Speciaal daarvoor werden de veldrondes al gestart in deze maand. De luidruchtigste onder de bonte spechten liet tijdens rustige, relatief warme dagen in maart zijn aanwezigheid overal merken. Door de hydrologische ingrepen van 2002/2005 komen er steeds meer oude kwijnende eiken bij, hetgeen gunstig is voor de toekomst van de Middelste Bonte Specht.

Kleine Bonte Specht (4)

Het aantal territoria van de kleinste van alle spechten in ons land is vergelijkbaar met 1994. Ten opzichte van 2006 liet deze minder opvallende specht een veer. Een oorzaak kan liggen in de verdere toename van de Grote Bonte Specht en de komst van de Middelste Bonte Specht in het gebied.

Zwarte Specht (5)

Een lichte toename van de luidruchtige Zwarte Specht. Met een mooie verdeling over alle terreinen is de soort overal te horen en dus is de kans op het missen van een territorium niet zo groot. De vele Beukenlanen bieden de soort de nodige nestlocaties. Met 5 territoria zit de soort waarschijnlijk aan het plafond omdat deze vogels grote territoria nodig hebben.

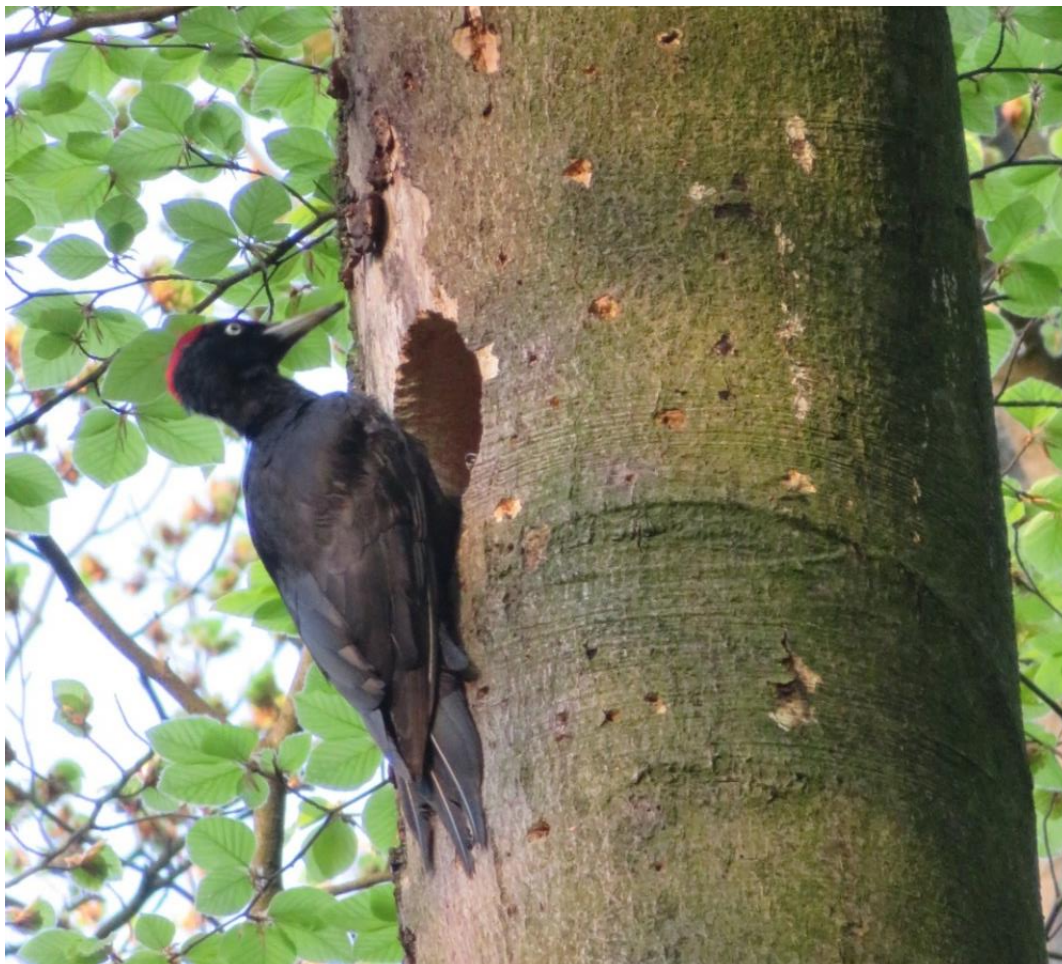
Groene Specht (13)

Ook de Groene Specht laat een vooruitgang zien in vergelijking met 1994 (6) en 2006 (6). Het lachen van de Groene Specht is in april/mei niet uit de lucht geweest. Bij de inventarisatie moet scherp opgelet worden dat een vogel niet 2x of vaker genoteerd wordt, omdat ze grote afstanden kunnen vliegen en

elders opnieuw beginnen met roepen. Een soort die nog wel eens over-teld wordt. Bovendien roepen vrouwtjes ook. Een lastige soort dus...

Wielewaal (2) Rode Lijst: Kwetsbaar.

Gezien de achteruitgang van 1994 (8) versus 2006 (1) lag het in de lijn der verwachting de deze fraai geel-zwarte vogel niet meer aangetroffen zou worden. Met twee territoria was daar gelukkig geen sprake van en werd de jodelroep van de Wielewaal gehoord in De Zumpe en de Heidenhoekse Vloed, helaas niet in de Slangenburg. Niet geheel toevallig beide in vochtige/natte bostypen waarin oude (hoge) populieren staan. De landelijke trend is absoluut zorgwekkend en dus is dit een kers op de taart voor het gebied.

Zwarte Specht, mannetje, 20 april 2018 (Joost van Bruggen).

Fluiter (3)

Op Landgoed Slangenburg werden 3 territoria vastgesteld waarvan 2 in typisch droog bos met productie. Het 3^e territorium bevond zich in Park- en Stinzenbos maar precies op de grens met droog bos met productie. Hoe dan ook een toename ten opzichte van de inventarisatie van 2006 (1).

Tuinfluiter (14)

De Tuinfluiter laat een van de sterkste achteruitgangen zien van alle soorten die geïnventariseerd zijn. De achteruitgang was in 2006 ook al sterk merkbaar (-34%) en dit heeft zich sinds 2006 niet verminderd. Dit is waarschijnlijk terug te voeren op successie van bosranden. Tuinfluiters geven de voorkeur aan dicht begroeide bosranden, jonge bossen en open bossen met dichte ondergroei. Successie zorgt ervoor dat dit op termijn in mindere mate aanwezig is in de verschillende telgebieden. Landelijk laat de Tuinfluiter ook een negatieve trend zien.

Vuurgoudhaan (9)

Met de Vuurgoudhaan moet je het treffen; de ene dag zijn ze volop aan het zingen en de volgende dag is het stil en reageren ze niet of nauwelijks op het afdraaien van de zang. Of er daarom mogelijk vogels gemist zijn is niet te zeggen. Het aantal van 2018 ligt in lijn met 1994 (11) maar ligt duidelijk lager dan 2006 (16). Omdat de Vuurgoudhaan ook piek- en daljaren kent zijn schommelingen niet vreemd. De Vuurgoudhaan werd hoofdzakelijk aangetroffen in de drogere bossen waar concentraties sparren of dennen bij elkaar stonden in doorgaans hoofdzakelijk loofbos, vaak aan bosranden.

Kramsvogel (1)

Speciaal gelet op de mogelijke aanwezigheid van de Kramsvogel omdat Landgoed Slangenburg als erg geschikt geïdentificeerd kan worden. Erg fraai dat er een broedverdachte vogel aanwezig bleek te zijn, in ieder geval op 8 mei. Een vogel vloog behoedzaam korte eindjes op ooghoogte een 10-20 tal meters om vervolgens waakzaam, alert en zacht alarmerend steeds een stukje verder te gaan. Bij niet-territoriale vogels zie je vaak dat vogels meteen wegvliegen of kleine groepjes boven in een boom of foeragerend op de grond. Met het toekennen van broedcode 7 (alarm) moet terughoudend en dus kritisch omgegaan worden. Een lijster alarmeert vrij snel terwijl er niet altijd sprake is van een territorium. In dit geval deed het beschreven gedrag wel besluiten om er deze hoge broedcode aan te geven. Aardig was dat op 23 mei weliswaar op de locatie van 8 mei geen Kramsvogel aangetroffen werd maar wel een Spreeuw die de zang van een Kramsvogel in zijn repertoire had!

Grote Lijster (14) Rode Lijst: Kwetsbaar.

In vergelijking met de gebieden van 1994 (7) en 2006 (13) lag het aantal van 2018 (10) daar precies tussen. Met het vastgestelde aantal in 2018 mag men tevreden zijn, het gaat landelijk allerm minst goed met de grootste lijster van Europa. Niet voor niets is de soort in 2017 toegevoegd aan de Rode Lijst. De lijsters zaten mooi verdeeld over de telgebieden. Vaak aan bosranden, bij kapvlakten en langs brede Beukenlanen.

Grauwe Vliegenvanger (13) Rode Lijst: Gevoelig.

Het vastgestelde aantal territoria lag beduidend lager dan in 2006 en 1994. Deels is dat goed te verklaren vanwege de matig negatieve trend over 1990-2017. Een bekende andere reden is dat door het eenvoudige maar scherpe *tsie-tk-tk*-geluid van de soort een vogel gemakkelijk gemist kan worden in een woud van vogelzang. Toch lijken er niet veel vogels gemist te zijn. De oorzaak ligt in geval van 2018 vooral in het feit dat veel vogels *nét* buiten de begrenzingen zaten te zingen. Zie hiervoor de soortverspreidingskaart. Niet minder dan 7 (!) territoria lagen net buiten de begrenzing.

Goudvink (16)

De Goudvink is, net als de Grauwe Vliegenvanger een soort waarvan de zang amper opvalt. Zeker wanneer in dat bos vele andere soorten overheersen in zang. Desondanks lijkt het aantal representatief voor het gebied. In de vergelijking van gebieden die in alle drie de jaren geteld zijn komt het aantal van 2018 precies overeen met 1994. Maar ligt iets lager dan 2006. De Goudvinken werden verspreid over het gehele telgebied waargenomen, 11 op en rondom Slangenburg, waarvan 10 binnen de begrenzingen. Twee in De Wrange, 2 in Noorderbroek en 2 op de Heidenhoekse Vloed. Goudvinken geven de voorkeur aan jonge bosstadia. Daar waar de vogels de situatie geschikt achten kunnen paren dicht bij elkaar broeden omdat ze ook amper territoriaal zijn.

Groenling (2)

De Groenling heeft in de afgelopen jaren rake klappen gekregen door de 'trichomonas-bacterie' (ook wel bekend als de ziekte *Het Geel*). De achteruitgang kan enorm zijn en heel abrupt verlopen zoals in Finland, Denemarken, Frankrijk en Zwitserland. Sinds 2016 neemt het aantal gevallen van Het Geel toe onder vinkachtigen zoals de Groenling. In welke mate deze ziekte landelijk zijn effect heeft gehad zal later moeten blijken bij de verwerking van de landelijke BMP-resultaten in 2019. Indien het meevalt met de sterfte onder de Groenlingen dan zijn er mogelijk territoriale vogels gemist.

Geelgors (3)

Door successie is duidelijk dat het gebied ongeschikter wordt met de jaren. In 1994, voor de hydrologische ingrepen, werden in de stukken die met elkaar vergeleken konden worden, 12 territoria vastgesteld. In 2006, *nét* na de ingrepen, waren dit er 6 en nu, in 2018 werden nog drie zangposten genoteerd. Successie van heide bij de Haankheide kan ook een rol spelen.

5. Evaluatie

Slangenburg is een bijzonder vogelrijk gebied, in lijn met de andere bossen in de Achterhoek. De verandering in de vogelbevolking weerspiegelt precies wat verwacht kan worden bij natuurlijke successie in een boslandschap. Hoewel een deel van de bossen al ouder is, zijn andere delen aangeplant in de loop van de vorige eeuw en verliezen hun aanplant- en pionierfase, die vooral langs de randen langer in stand kon blijven. Hierdoor hebben soorten als Tuinfluiter, Matkop, Heggenmus en Geelgors sinds de jaren negentig in snel tempo terrein verloren. Soorten van ouder bos zijn in de regel juist toegenomen, met de Middelste Bonte Specht als meest opmerkelijke. De afname van soortenrijkdom is dus het gevolg van een natuurlijk proces en hoeft dus niet per se zorgen te baren.

Noorderbroek (Joost van Bruggen).

Literatuur

Deuzeman S. 2007. Broedvogels van Landgoed Slangenburg in 2006. Sovon-inventarisatierapport 2007/03. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Van Hemel-Gommer C., Jansen A.J.M., Senden W.J.M.K., Schrama E.S. & Zuidhoff A.C. Bestrijding verdroging van landgoed de Slangenburg, hydrologische analyse en projectbeschrijving. Opdrachtnummer 30.2571.016. Afdeling Waterwinning en Waterbeheer KIWA NV, Nieuwegein

van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Vergeer J.W., van Dijk A.J. & Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding SOVON broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Vogel R.L. 1994. Broedvogels van de boswachterij Slangenburg in 1994. Sovon-rapport 1994/10. Sovon, Beek-Ubbergen.

Bijlage 1. Soortkaarten kartering 2018

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

